

Τεχνολογίες των Επικοινωνιών στην Εκπαίδευση Ενηλίκων: Διδακτικές Προσεγγίσεις και Εργαλεία

Αγγελική Δημητρακοπούλου, Μαρία Γρηγοριάδου, Μαρία Κορδάκη,
Αχιλλέας Καμέας

*Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, adimitr@rhodes.aegean.gr

**Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Ε.Κ. Πανεπιστήμιο Αθηνών, gregor@di.uoa.gr

***Σχολ. Σύμβουλος, Εντ. Επίκ. Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Πατρών, kordaki@cti.gr

****Επικ. Καθηγητής, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, kameas@cti.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η ομάδα Εργασίας συζητά τις διδακτικές μεθόδους, τις στρατηγικές καθώς και τις εφαρμογές των τεχνολογιών της επικοινωνίας, που χρησιμοποιούνται ώστε να οργανωθεί και να υποστηριχθεί η μαθησιακή διαδικασία σε διαφορετικές συνθήκες εκπαίδευσης: τυπικά μαθήματα πανεπιστημιακού επιπέδου, μαθήματα προγραμμάτων εκπαίδευσης από απόσταση, εικονικές κοινότητες μάθησης εκπαιδευτικών, υποστήριξη μαθημάτων ενηλίκων εργαζομένων.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Τεχνολογίες της Επικοινωνίας, Εκπαίδευση από απόσταση, υποστήριξη μαθημάτων, εκπαίδευση ενηλίκων

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κατά τη τελευταία δεκαετία, η χρήση των τεχνολογιών και ιδιαίτερα του διαδικτύου για τη μάθηση, την εκπαίδευση και την επιμόρφωση έχει αυξηθεί εντυπωσιακά. Σημαντικός αριθμός κόμβων και ιστοσελίδων που έχουν άμεση ή έμμεση σχέση με τη μάθηση, έχουν αναπτυχθεί και χρησιμοποιούνται από πανεπιστημιακά ιδρύματα, από άλλους εκπαιδευτικούς φορείς, από ανθρώπινα δίκτυα κάθε είδους. Κάθε φορά που μια νέα τεχνολογική υποδομή εμφανίζεται, παρουσιάζονται ταυτόχρονα οι διαισθητικές, ή απλοϊκές εφαρμογές, οι ένθερμοι υποστηρικτές και οι σκεπτικιστές. Είναι όμως η πρώτη ίσως φορά που η αυξημένη χρήση (που δε συνάδει αυτόματα με την ουσιαστική και βέλτιστη αξιοποίηση) δεν ακολουθεί την εκπαιδευτική έρευνα αλλά συχνά προηγείται αυτής. Χάρη στη δυναμική του μέσου των επικοινωνιών, η πρακτική τείνει να προσπεράσει την απαίτηση των θεωρητικών πλαισίων και των ερευνητικών πορισμάτων στα οποία θα έπρεπε να στηρίζεται.

Η απλή χρήση ή η ουσιαστική αξιοποίηση του διαδικτύου εξαπλώνεται ήδη σε μια ποικιλία χώρων, που απευθύνονται σε ενήλικες, και σχετίζονται με την ανάπτυξη της γνώσης και τη μάθηση:

- i) Πανεπιστήμια που είναι εξειδικευμένα στην εκπαίδευση από απόσταση.
- ii) Συμβατικά πανεπιστήμια που χρησιμοποιούν τις τεχνολογίες της επικοινωνίας για διδακτικούς σκοπούς, μετά από πρωτοβουλία μερικών πανεπιστημιακών καθηγητών, ή βάσει αποφάσεων που έχουν ληφθεί κεντρικά από ένα ή περισσότερα ιδρύματα.
- iii) Κέντρα Επιμόρφωσης και Κατάρτισης.
- iv) Κοινότητες επιστημόνων που υποστηρίζουν τα νέα μέλη.
- v) Κέντρα δημιουργικής απασχόλησης

Σε αρκετές περιπτώσεις, επικρατεί η εμπειρική χρήση των τεχνολογικών εφαρμογών. Για παράδειγμα, στα περισσότερα προγράμματα εκπαίδευσης από απόσταση που βασίζονται στο διαδικτυο, είναι αισθητή η έλλειψη κατάλληλων θεωρητικών πλαισίων (Goodyear 1999), ενώ στα προγράμματα αξιοποίησης του διαδικτύου από συμβατικά πανεπιστήμια, παρατηρείται η έλλειψη της ουσιαστικής επιμόρφωσης και προετοιμασίας των καθηγητών στο νέο τους ρόλο. Σε αρκετές εκπαιδευτικές δραστηριότητες συχνά εμφανίζεται η πρόσκαιρη δοκιμή των τεχνολογικών μέσων δίχως κατάλληλη οργάνωση και κυρίως δίχως ικανοποιητική επεξεργασία των μαθησιακών δραστηριοτήτων. Συνήθεις περιπτώσεις αποτελούν επίσης οι αναπαραγωγές των τρεχουσών πρακτικών των συμβατικών μαθημάτων, ενώ επικρατεί ακόμα η αντίληψη που συγγείει την πληροφoρία με τη γνώση, αποκαλώντας έτσι 'συστήματα εκπαίδευσης από απόσταση' τους απλούς κόμβους παροχής υλικού (Ackermann, 1995, Dimitracopoulou, 2002) και 'κέντρα εκπαίδευσης' τις αίθουσες που διαθέτουν τεχνολογικό εξοπλισμό για διαλέξεις από απόσταση.

Είναι απαραίτητο λοιπόν να προσδιορίσουμε αρχές, να προβλέψουμε ουσιαστικά πεδία χρήσης και αναδυόμενες ανάγκες, να προσδιορίσουμε ερευνητικά ερωτήματα και κατευθύνσεις. Να βασιστούμε στις σύγχρονες θεωρήσεις για τη μάθηση, για τις διδακτικές στρατηγικές και το ρόλο των διδασκόντων, για την υποστήριξη της μαθησιακής διαδικασίας, κ.ά., ώστε να προσδιορίσουμε τις εκπαιδευτικές μεθόδους καθώς και τα απαιτούμενα τεχνολογικά εργαλεία.

Η ποιότητα της εκπαίδευσης με αξιοποίηση των τεχνολογιών εξαρτάται, ανάμεσα σε άλλα από τρεις παράγοντες-κλειδιά στη διαδικασία: α) την καταλληλότητα των δραστηριοτήτων στις οποίες οι εκπαιδευόμενοι, εργαζόμενοι ή φοιτητές εμπλέκονται, β) την καταλληλότητα και τον πλούτο των εργαλείων που διατίθενται, γ) τον ουσιαστικό και διαφοροποιημένο ρόλο των εκπαιδευτών ή συντονιστών, που χρειάζεται να επιμορφωθούν κατάλληλα για το σκοπό αυτό (Derover 2000).

Τα ανωτέρω εντάσσονται σε μια θεώρηση που δεν αρκείται στη διευκόλυνση που παρέχουν οι τεχνολογίες (για παράδειγμα, στη διοικητική διαδικασία της εκπαίδευσης), αλλά εστιάζει κυρίως στη μετασχηματιστική δύναμη της ουσιαστικής αξιοποίησης των εφαρμογών των τεχνολογιών, ως φορέα καινοτομίας και βελτίωσης της ποιότητας σπουδών, τόσο για τα συμβατικά εκπαιδευτικά συστήματα όσο και για τα οργανωμένα συστήματα Εκπαίδευσης από Απόσταση.

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΟΜΑΔΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Σκοπός της ομάδας εργασίας είναι αφενός να εστιάσει στη μελέτη των κατάλληλων διδακτικών μεθόδων με τις οποίες αξιοποιούμε τις τεχνολογίες των επικοινωνιών, αλλά και να προωθήσει την επικοινωνία και τη συνεργασία των ερευνητικών ομάδων της Ελλάδας που ασχολούνται με την «Εκπαίδευση από Απόσταση, μέσω χρήσης τεχνολογιών» σε τομείς: «Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών», «Κατάρτιση ενηλίκων-επαγγελματιών», «Βασική προπτυχιακή & μεταπτυχιακή Εκπαίδευση, από απόσταση», «Υποστήριξη συμβατικών προπτυχιακών ή μεταπτυχιακών πανεπιστημιακών μαθημάτων, με χρήση τεχνολογιών των επικοινωνιών».

Η ομάδα εργασίας αποσκοπεί:

- (α) Στην ανάλυση των Μοντέλων εκπαίδευσης, των Διδακτικών μεθόδων, του Διδακτικού υλικού, και των Εργαλείων εκείνων που υποστηρίζουν ουσιαστικά τη μαθησιακή & εκπαιδευτική διαδικασία, και έχουν εφαρμοστεί στην Ελλάδα (σε διαφορετικούς πληθυσμούς και πλαίσια εκπαίδευσης).
- (β) Στην επικοινωνία και συνεργασία των ερευνητικών ομάδων της συγκεκριμένης ερευνητικής περιοχής, δεδομένης της έντονης εξέλιξης αυτής αλλά και κυρίως της ανάγκης τυπικής εφαρμογής των μεθόδων αυτών, σε πληθυσμούς της ηπειρωτικής και νησιωτικής Ελλάδας.

ΘΕΜΑΤΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ

Οι κεντρικοί άξονες συζήτησης αφορούν σε Μοντέλα, Διδακτικές Μέθοδοι και Εργαλεία, για:

- (α) την υποστήριξη μαθημάτων εκπαίδευσης βασισμένων στις τεχνολογίες των επικοινωνιών,
- (β) τη δημιουργία Κοινοτήτων Μάθησης

Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται να αναλυθούν οι ακόλουθες διαστάσεις:

- Πλαίσια εφαρμογής και συνθήκες
- Διδακτικές μέθοδοι, και επιμέρους στρατηγικές
- Χαρακτηριστικά διδακτικού υλικού (με έμφαση στις εργασίες των εκπαιδευόμενων)
- Εργαλεία (κυρίως επιμέρους εργαλεία που υποστηρίζουν τη μάθηση)
- Ερευνητικά ερωτήματα που έχουν διερευνηθεί
- Ανοικτά ερευνητικά ερωτήματα, και μελλοντικοί ερευνητικοί στόχοι

ΒΑΣΙΚΕΣ ΟΜΙΛΙΕΣ ΤΗΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣ

Οι βασικές ομιλίες της συνεδρίας, παρουσιάζουν παραδείγματα αξιοποίησης των τεχνολογιών της επικοινωνίας σε μια ποικιλία διαφορετικών εκπαιδευτικών συνθηκών.

Η πρώτη εργασία, αφορά υποστήριξη τυπικού προπτυχιακού πανεπιστημιακού μαθήματος, και αναφέρεται σε συγκεκριμένη διδακτική στρατηγική που υποστηρίζεται από εργαλείο που σχεδιάστηκε για το σκοπό αυτό. Με τίτλο «*Η Αξιολόγηση Εργασιών από τους Εκπαιδευόμενους ως Εργαλείο Μάθησης-Αξιολόγησης*», η εργασία αναφέρεται στη διδασκαλία μαθήματος «Εκπαίδευση από Απόσταση» στο Τμήμα Πληροφορικής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Εστιάζει σε μια συγκεκριμένη διδακτική στρατηγική, αυτή της: «Αξιολόγησης εργασιών από τους εκπαιδευόμενους», η οποία προτείνεται ως διαδικασία μάθησης για τον ίδιο τον εκπαιδευόμενο που πραγματοποιεί την αξιολόγηση, μιας και εστιάζεται στη διαδικασία παροχής και λήψης ανατροφοδότησης. Για την υποστήριξη της συγκεκριμένης στρατηγικής σχεδιάστηκε ένα ειδικό εργαλείο συνεργατικής αξιολόγησης. Η εργασία, παρουσιάζει την εφαρμογή και την αξιολόγηση της μεθόδου, με βάση συγκεκριμένα ερευνητικά ερωτήματα.

Δύο εργασίες αφορούν σε προγράμματα εκπαίδευσης από απόσταση (προπτυχιακά ή μεταπτυχιακά) και αναφέρονται στη γενική παρουσίαση του συνόλου των εργαλείων που χρησιμοποιούν.

Η πρώτη από αυτές με τίτλο: «*Υποστήριξη των φοιτητών που εκπονούν πτυχιακή εργασία στο Πρόγραμμα Σπουδών Πληροφορικής του ΕΑΠ*», αναφέρεται σε τυπικό πανεπιστημιακό μάθημα, του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου. Συγκεκριμένα αναφέρεται στο μάθημα (θεματική ενότητα) «Πρακτικής Εξάσκησης σε θέματα Λογισμικού». Η ιδιαιτερότητα του μαθήματος είναι ίσως ότι το προϊόν του μαθήματος συνιστά πτυχιακή εργασία, και κατά συνέπεια υπάρχει αυξημένη ανάγκη επικοινωνίας ανάμεσα σε καθηγητές και φοιτητές. Η εργασία παρουσιάζει το σύνολο των εργαλείων (ασύγχρονης επικοινωνίας) που χρησιμοποιούνται στα πλαίσια του μαθήματος.

Η δεύτερη εργασία της ενότητας αυτής με τίτλο: «*Μεταπτυχιακές Σπουδές με τη μέθοδο της Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης, υποστηριζόμενες από τις Νέες Τεχνολογίες*» παρουσιάζει την αρχιτεκτονική, τις εμπειρίες και τα συμπεράσματα από την εφαρμογή ενός Διατμηματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών, που εφαρμόζει μερικώς τη μέθοδο της εκπαίδευσης από απόσταση. Στην εργασία, παρουσιάζονται η πλατφόρμα και τα εργαλεία ασύγχρονης επικοινωνίας που χρησιμοποιήθηκαν, καθώς και τα χαρακτηριστικά του διδακτικού υλικού και των συνεργατικών δραστηριοτήτων που σχεδιάστηκαν.

Οι δύο επόμενες εργασίες, αφορούν σε «εικονική κοινότητα μάθησης» και συγκεκριμένα σε κοινότητα επιμόρφωσης εκπαιδευτικών και παρουσιάζεται το πλαίσιο εκπαίδευσης, οι μέθοδοι, και οι επιμέρους στρατηγικές υποστήριξης της επικοινωνίας.

Η πρώτη εργασία της ενότητας αυτής με τίτλο: «*Διδακτικές Μέθοδοι και Εργαλεία στην Κοινότητα Μάθησης Εκπαιδευτικών του Πανεπιστημίου Αιγαίου*», παρουσιάζει τις διδακτικές μεθόδους και τις στρατηγικές που εφαρμόστηκαν στο πλαίσιο λειτουργίας ενός προγράμματος επιμόρφωσης εκπαιδευτικών που είχε ως άνωτερο στόχο τη δημιουργία «Κοινότητας μάθησης

Εκπαιδευτικών». Η εργασία παραθέτει συνοπτικά: (α) τις βασικές αρχές λειτουργίας της κοινότητας, (β) το μοντέλο οργάνωσης μαθημάτων, (γ) το συνδυασμό ατομικών και συλλογικών/συνεργατικών δραστηριοτήτων, (δ) τις μεθόδους ενεργοποίησης των μελών της κοινότητας και τις συναφείς δράσεις των συντονιστών, (ε) το ρόλο των εργαλείων διαλόγου, συνεργατικής διαμόρφωσης εγγράφων, καθώς και αυτών που υποστηρίζουν τη μεταγνωστική κοινωνική επίγνωση.

Η δεύτερη εργασία αυτής της ενότητας με τίτλο: «*Βασικά σημεία της σύγχρονης δικτυακής επικοινωνίας στα πλαίσια της οικοδόμησης μιας δικτυακής κοινότητας εκπαιδευτικών για τα Μαθηματικά*» αφορά σε επιμέρους στρατηγικές μαθήματος που υλοποιήθηκε στα πλαίσια επιμορφωτικού προγράμματος εκπαίδευσης καθηγητών μέσω διαδικτύου, με αντικείμενο την εξοικείωση και η διδακτική αξιοποίηση ενός εκπαιδευτικού λογισμικού για τη διδασκαλία γεωμετρικών εννοιών. Στην εργασία δίνεται έμφαση: στο πλάνο του μαθήματος και κυρίως στις βασικές αρχές διαχείρισης της σύγχρονης επικοινωνίας (μέσω chat) με τους εκπαιδευόμενους (όπως καλλιέργεια φιλικής ατμόσφαιρας, δημιουργία κλίματος αυτοπεποίθησης, σεβασμού, αναστοχασμού στην εμπειρία, κ.ά.).

Τέλος, δύο εργασίες αφορούν στην αξιοποίηση δικτυακών τόπων που δημιουργήθηκαν με στόχο την παράλληλη υποστήριξη μαθημάτων εκπαίδευσης εκπαιδευτικών, καθώς και σχολείων για ενήλικες.

Η πρώτη εργασία με τίτλο «*Υποστήριξη συμβατικού προγράμματος εκπαίδευσης εκπαιδευτικών με χρήση δικτυακού τόπου*», παρουσιάζει αναλυτικά την πορεία προσπάθειας δημιουργίας ενός δικτυακού τόπου υποστηρικτικού του μαθήματος (αρχική έρευνα έκφρασης ενδιαφέροντος των εκπαιδευόμενων, και έρευνα αποτίμησης μετά τη λήξη του μαθήματος). Φάνηκε ότι ακόμα και ο απλός δικτυακός τόπος με υλικό των μαθημάτων είναι ιδιαίτερα χρηστικός για τους εκπαιδευόμενους.

Η δεύτερη εργασία της ενότητας αυτής, με τίτλο «*Μαθηματικά προβλήματα ως ένα μοντέλο για το Μαθηματικό εγγραμματισμό*» αναφέρεται στη λειτουργία των «Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας». Παρουσιάζεται η διδακτική προβληματική που διέπει τη σχεδίαση και ανάπτυξη του ιστοχώρου αυτού, και δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στο είδος των προβλημάτων που προτείνονται για επεξεργασία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Ackermann, E. (1995). Environnements Interactifs: Culture de zappeurs ou culture d'auteurs. In D. Guin, J-F. Nicaud & D. Py (Eds) *Quatrièmes Journées ELAO de Cachan* (pp.9-15). 22-24 Mars 1995, Tome 2, Ed. EUROLLES,.
- Depover, C. (2000). Quelle place pour les usages pédagogiques d'Internet dans un cursus universitaire? Eléments de réponse à partir d'expériences en cours. In: Β. Κόμης (Επιμ.), «*Οι ΤΠΕ στην Εκπαίδευση*» 2^ο Πανελλήνιο Συνέδριο, ΕΤΠΕ, Πάτρα, 8-10 Οκτωβρίου, 2000.
- Dillenbourg, P., Schneider, D., & Synteta P. (2002). Virtual learning environments. In A. Dimitracopoulou (Ed). *Proceedings of 3rd Congress, ICTs in Education*, September 2002, Rhodes, HICTE, Univ. of the Aegean, KastaniotisInter@ctive Editions, pp. 3-20.
- Goodyear, P. (1999). Pedagogical Frameworks and action research in open and distance learning, *European Journal of Open and Distance Learning*, 06/1999.
- Δημητρακοπούλου, Α. (2003) Το επιστημονικό πεδίο των Εκπαιδευτικών Εφαρμογών των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας και η σχέση του με την Εκπαίδευση από Απόσταση: Βασικές θεωρήσεις. Στο Α. Λιοναράκης, (Επιμ.) *Πρακτικά 1^{ου} Συνέδριο. Ανοικτή και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, 27-28 Μαΐου, 2001, Πάτρα.

